

Poesia llatina publicada a Lleida pel jesuïta Francesc López (1648-1696)

Latin poetry published in Lleida by the Jesuit
Francisco López (1648-1696)

pàg. 44-50

Carlos Rizos
Universitat de Lleida

RESUM

Es donen a conèixer dos poemes llatins (un d'hexamètric i un altre d'elegíac) inclosos a un volum del que es conserva un únic exemplar (que sapiguem) en una biblioteca privada de Reus. Aquest volum conté dues obres, una publicada a Lleida (1670) i l'altra a la Seu d'Urgell (1667), i són obra del jesuïta Francesc López (Saragossa 1648 – Madrid 1696), professor de retòrica al Col·legi de Sant Ignasi de Lleida durant la seva primera etapa.

PARAULES CLAU

Jesuïtes, poesia, llatí, Francesc López, Lleida.

ABSTRACT

We present here two latin poems (one of them composed of hexameters and the other one is elegiac) written in a book whose unic copy is preserved in a particular library of Reus. This volume includes two works; the first one was published in Lleida (1670) and the other one in Seo de Urgel (1667). Both were written by the Jesuit Francisco López (Zaragoza 1648 – Madrid 1696), teacher of rhetoric at Saint Ignatius School (Lleida) during his first stage.

KEYWORDS

Jesuits, poetry, latin, Francisco López, Lleida.

El jesuïta Francisco Jorge López Martínez va néixer a Saragossa el 3 d'abril de 1648¹ i va ingressar a la Companyia de Jesús (al Col·legi d'Osca) el 7 de maig de 1663,² amb tan sols quinze anys. Va ser mestre a la Seu d'Urgell (curs 1666-1667), després a Mallorca (curs 1667-1668), a continuació Professor de Retòrica a Lleida (cursos 1669-1670), anys de la publicació de les obres que centraran la nostra atenció (BARRIENTOS 2007: 134); després també va ensenyar Filosofia i Teologia. A partir de 1671 va predicar els seus sermons a Saragossa, València i Madrid; els va publicar en dos volums impressos a Madrid al 1678 i al 1684 respectivament.³ Al 1680 va acompanyar, com a capellà i almoïner, el duc de la Palata, Melcior de Navarra, durant la seva estada a Amèrica en qualitat de virrei del Perú.⁴ Des d'allà

va tornar a Espanya al 1692.⁵ Va morir a Madrid el 9 de juny de 1696, amb quaranta-vuit anys.⁶ Cal destacar que aquest jesuïta era germà del jurista Juan Luis López (1644-1703), primer marquès del Risco,⁷ i de Manuel Lamberto López (1658-1717), bisbe de Terol,⁸ entre altres (el dominic Jerónimo Salvador, el cartoixa Blas Antonio, la carmelitana descalça Teresa Águeda i el capità de cavalleria José Isidro), tots ells fills de Juan Lamberto López i Martina Teresa Martínez y Sainz de Mur (BARRIENTOS 2007: 133-136).

Les dues obres que va escriure des de les nostres terres de Ponent són les següents:

¹ No està clara la data exacta del seu naixement, que sembla que va ser a l'abril. Així, Sommervogel (1893: IV, col. 1944) diu que va néixer el 3 (com BARRIENTOS 2007: 134) o el 15 d'abril, i als catàlegs triennals de la Província d'Aragó conservats a l'ARSI (Archivum Romanum Societatis Iesu, Arag. 11 [anys 1651-1678]) apareix sempre el 15 d'abril (any 1669 [fol. 182r], any 1672 [fol. 216r], any 1675 [fol. 218r], any 1678 [fol. 290r]) llevat de la primera menció, quan estava al noviciat, on consta com a dia de naixement el 24 d'abril de 1648 (any 1665 [fol. 126v]). Caldrà consultar la seva partida de bateig per treure'n l'entrellat, però ens sorprèn no haver-la trobat als llibres de batejos de la parròquia de Santa Maria Magdalena de Saragossa, on van ser batejat els seus germans més grans (Teresa, Blas, Jerónimo i Juan Luis; BARRIENTOS 2007: 133-134); cal aclarir que tampoc coneixem la parròquia on foren batejats els seus germans petits (José Isidro i Manuel Lamberto).

² Així consta als catàlegs triennals de la Província d'Aragó de l'ARSI (Arag. 11 [anys 1651-1678], any 1665, fol. 126v).

³ El títol del primer volum diu així: *Sermones predicados por el Padre Francisco López, de la Compañía de Jesús, el año de 1677, primero de su Predicación* (Madrid, 1678; 372 pp.). El segon diu: *Sermones varios predicados por...* (Madrid, 1684; 421 pp.). Tots dos volums van ser reeditats a Barcelona, al 1681 i al 1684 respectivament. D'aquesta mateixa etapa és aquest altre títol: *Suspiros en la honoración annua con que el Collegio Mayor de San Ildefonso, Universidad de Alcalá, celebra la memoria del Eminentísimo Señor Don Fray Francisco Ximénez de Cisneros, Arzobispo de Toledo, Gobernador de España, su fundador, que consagra al muy ilustre señor Dr. D. Esteban Sanz, Rector de la misma Univesidad, en la oración que dixo el día 16 de Noviembre año de 1678 el padre Francisco López, de la Compañía de Jesús* (Alcalá, 1679; 36 pp.).

⁴ Al Perú va seguir publicant sermons (SOMMERVOGEL 1893: IV, cols. 1944-1948): *Sermón Náutico y Gratulatorio en el día más feliz, cumplido en los doce Años de la Ilustrísima Señora Mi Señora D. Elvira Agustina de Navarra y Toralto, Rocafull, Frezza, Ixar, Moncada, Ursino y Aragón, hija de los Ex^{as} Sres. Duques de la Palata, príncipes de Massa, Virreyes del Perú* (Lima, 1681); *Sermón Panegírico de la Concepción Inmaculada de N. S. Primera Fiesta que consagró en el segundo día del Octavario que se celebra en la Santa Iglesia Metropolitana de la Ciudad de los Reyes, el Exmo Sr. Duque de la Palata...* (Lima, 1682); *Sermón histórico y panegírico de Nuestra Señora del Pilar en fiesta de los Excmos. Señores Duques de la Palata...* (Lima, 1683); *Sermón en los Encenias, que predicó en la Capilla Real de Palacio...* (Lima, 1684); *Sermón moral y panegírico del R^{mo} P. F. L. de la C. J., predicado en el primero día del célebre y prodigioso Novenario del Apóstol del Oriente S. Francisco Xavier* (Lima, 1684); *Sermón de la honoración annua y universal sufragio que de orden de la Magestad Católica del Rey N. S. D. Carlos II el Deseado se fundó en la S. Iglesia de Lima...* (Lima, 1684); *Noticias del Sur, despacho y felices sucesos de la Armada del año de 1685 en el gobierno del duque de Palata* (Lima, 1685); *Sermón panegírico en la fundación del convento de Santa Ana de Carmelitas descalzas de la ciudad de Lima* (Lima, 1687); *Notitia Sanctissimae Imaginis Mariae Virginis sub nomenclatura del Aviso, quae venerationi fidelium exposita est in aede Sancti Pauli Collegii Limani Societatis Iesu, postquam portentosis ejus lacrymis mysteriosus sudor, quo perfundebatur, successit in admonitionem poenae a Deo infligendae* (Lima, 1687); *Narratio declamatoria supplicii a Deo missi ad Civitatem Limanam et oram occiduam Limani Regni terraemotibus horridis conquassatam die 20 Octobris anni 1687; La preciosa Margarita: Calidades que dan verdadera estimación A la Excma Sra. D. Francisca de Toralto y Aragón, Duquesa de la Palata* (Lima, 1688; reimprés a Saragossa al 1690); *Copia de carta escrita a un cavallero de la ciudad de los Reyes, dándole cuenta de la muerte del duque de la Palata en Portobelo, 13 de abril de 1691; Gemino luminari Toletu ac Navarrae, utriusque orbis miraculo, primaevio alteri, alteri non secundo, peruviani imperii proregi gratulatio* (Lima, 1691).

⁵ A aquesta època pertany la seva darrera obra (SOMMERVOGEL 1893: IV, col. 1947): *Sermón en las honras militares que la Magestad Católica manda celebrar todos los años en el Templo del Colegio Imperial de la Compañía de Jesús* (Saragossa, 1693; 47 pp.).

⁶ La importància d'aquest autor queda palesa pel fet que el trobem a l'*Enciclopedia Espasa* (vol. 31, s.v. López [Francisco]). També el trobem a la *Biografía Eclesiástica Completa* (Madrid-Barcelona, 1862; vol. 12 (L-M), p. 340, s.v. López [Francisco]) i ja el va recollir Félix de Latassa a la seva *Biblioteca nueva de escritores aragoneses* (1799, vol. 2, p. 159-160).

⁷ Sobre aquest jurista hi ha abundant bibliografia però cal destacar la monografia de Miguel Ángel González de San Segundo (2007).

⁸ Podem llegir la seva biografia a la *Compendiosa vida del Padre de Pobres y Caritativo Prelado el Ilustrísimo Señor Don Manuel Lamberto López, Obispo de Teruel, del Consejo de su Magestad, etc. I Fúnebre oración que se dixo en las solemnes Honras, que le celebró la Santa Cathedral Iglesia* (Saragossa, 1717), que conté diferents textos, el primer dels quals ve signat per Diego de Santa Teresa i correspon a la seva biografia: «Breve proemial noticia de la ajustada vida del Ilustrísimo Señor Don Manuel Lamberto López, Obispo de Teruel, del Consejo de su Magestad, etc.». Sobre Francisco López diu (SANTA TERESA 1717: 4): «El Reverendísimo P. Francisco López, de la Zelosa Apostólica Compañía de Jesús, varón de un siglo, desmayo de los ingenios, a quien por no bastarle todo un Mundo por espera, hubo de buscar otro nuevo, donde se explayase el culto, lucido golfo de su gran literatura. Hablen sus escritos, que son el más abonado testimonio».

1. *Declamatio de Passione Domini, habita Urgellae die VI Aprilis M.DC.LXVII* (Barcelona [?], s. n.; 24 pp.).⁹

1. *Pro Ilerdensis Academiae Phoenixe suscitanda sapientia: Declamatio. P. Francisci Lopez, Caesaraugustani e Soc. IESV publici Rhetoricae Professoris. Habenda die XVIII Octobris anni M.DC.LXX ut, quam suggestu non vidit lucem e praelo videat. Illustrem admodum D. D. D. Ludovico ab Exea, et Talayero, Caroli Secundi Potentissimi Hispaniarum, et Indiarum Regis Catholici Consiliarium, in S. et S. Coronae Aragonum Senatu Regentem, et Sanctae Cruciatæ Consilio Assessorem Exambit Mecoenatem*¹⁰ (Lleida, [Juan Nogués],¹¹ 1670; 4 pp. de preliminars¹² + 23 pp.).

L'interès d'aquesta obra rau, no tant en el mèrit dels versos que hi trobem sinó sobretot en el fet que només hem aconseguit localitzar un exemplar d'aquest llibre, i ho dic en singular perquè totes dues obres venen enquadernades en un sol volum. Va ser el bibliòfil Manuel Jiménez Catalán qui va localitzar aquest llibre a la Biblioteca Font de Rubinat de Reus (JIMÉNEZ CATALÁN 1912: 173-174; reg. núm. 88),¹³ tot i que només dona notícia del llibre imprès a Lleida, és a dir, el segon (igualment a JIMÉNEZ CATALÁN 1917: 198, reg. núm. 144)¹⁴ perquè aquest estudiós se centra només en les obres impreses a Lleida. És en aquesta biblioteca privada on he pogut consultar l'obra gràcies a l'amabilitat de la persona que ara se'n cuida, el Sr. Màxim Blasco Font de Rubinat,

que m'ha facilitat còpia tant de sengles portades com de sengles poemes; cadascuna de les obres conté un poema en llatí.

La primera obra l'he trobat només referenciada en repertoris bibliogràfics centrats en obres de jesuïtes com és la *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus* (SOMMERVOGEL 1893: IV, col. 1944), on es diu que, malgrat el títol, l'obra està escrita en castellà, cosa que hem de desmentir des d'aquí perquè es tracta d'un llibret escrit íntegrament en llatí. No ve, en canvi, en el *Manual del Librero Hispanoamericano* (PALAU 1954: VII, 611), que sí recull l'obra impresa a Lleida (reg. núm. 139973), però ens crida l'atenció que presenta aquesta obra com a pertanyent a un autor diferent del que va escriure els sermons, que trobem a l'entrada anterior.

Com que el que aquí ens interessa és donar a conèixer els textos literaris d'aquest jesuïta, el primer que hem de fer és transcriure'ls i, perquè tothom els entengui millor, n'oferiré una traducció que he procurat que sigui rítmica, és a dir, mantenint el ritme del tipus de versificació que tenen els poemes llatins. Veurem que el primer poema està compost en dístics elegíacs perquè canta el patiment i la mort del Senyor: *Declamatio de Passioni Domini*. Tinguem en compte que aquests poemes no tenen un títol exclusiu sinó que estan integrats dins del discurs de cadascuna de les dues obres. I dic «discurs» perquè, tal com hem vist, totes dues obres venen identificades amb el mateix nom des del títol: *declamatio*, de manera que hem d'entendre que són discursos que possiblement es van llegir davant d'un auditori com podrien

⁹ A l'exemplar que hem consultat —l'únic que hem pogut localitzar— a continuació del títol tenim el nom de l'autor escrit amb ploma en aquests termes: *A P. Francisco Lopez Societatis Iesu, Rethoricae [sic] Studioso*; no hi consta peu d'impremta, de manera que no sabem d'on ha tret Sommervogel que va ser imprès a Barcelona (com tampoc sabem —com veurem després— d'on treu que està escrit en castellà). El títol el podem traduir com a *Discurs sobre la Passió del Senyor pronunciat a [la Seu d']Urgell el 6 d'abril de 1667*. El locatiu *Urgellae* no és insòlit; ja el trobem, per exemple, en un document de finals del segle IX (any 886): *in ecclesia sanctae Mariae Urgellae* (MORERA SABATER 1962: 311); i fins i tot el trobem a llibres impresos a la Seu d'Urgell, com a peu d'impremta, per exemple, al llibre de Nicolau Milà *Eclecticae Philosophiae adserta* (Urgellae, apud Augustinum Ubach et Josephum Mas, Typographos, 1774), conservat a la Biblioteca de Catalunya.

¹⁰ Aquesta és la transcripció correcta del títol, prou diferent de les que trobem als catàlegs: *Pro Ilerdensis Academice Phoenixe suscitanda sapientia. Declamatio... habenda XVIII, mensis octobris, anni XDCLXX usque suggestu non vidit, lucem & praelo videat Illustr. Ad Mod. D.B.D. Ludovico ab Uxea et Talayera, Reg. Arag. Consil. Assesor Examinavit Magestatem Auctore P. Franciscus Lopez. Ilerdae* (JIMÉNEZ CATALÁN 1917: 198; recordem que partia de Latassa [amb variants: *Ilerdensi*, *Academia*, *ut quam*, *è praelo*, *Admod.*, *D.D.D.*, *Exea*, *Consil Reg. Ac S. Cruciatæ Consil. Assesor exambit Majestatem*], que és d'on sembla haver-ho tret també Sommervogel [*Ilerdensis Academiae*, *ut quam*, *è praelo Admodum DDD.*, *Exea*, *Reg.* *Ac P. d'ion senblen Consil. Assesor exambit Majestatem*] i Palau [= Sommervogel però abreujat]). Aquest ostentós títol podria traduir-se més o menys així: *Discurs per alçar la saviesa en favor del Fènix de l'Acadèmia Ilerdenca, (escrit i pronunciat) pel pare Francesc López, saragossà professor públic de Retòrica, de la Companyia de Jesús, per a ser pronunciat el dia 18 d'octubre de 1670, que veurà des de la premsa la llum que no va veure al púlpit. Sol·licita com a mecenes a l'il·lustre Senyor En Luis de Ejea y Talayero, coseller de Carles II, poderosíssim Rei Catòlic de les Espanyes i les Índies, regent en el Senat de la Santa Corona d'Aragó i Assessor en el Consell de la Santa Creu*. Podem aclarir que aquest mecenes conegut com a Luis Ejea y Talayero era regent del Consell d'Aragó des de 1660, segons llegim a la seva biografia, redactada per Jon Arrieta Alberdi (2009).

¹¹ És Jiménez Catalán (1917: 198) qui proposa aquest impressor, deixant constància que no hi consta al llibre tot posant-lo entre parèntesis. Cal aclarir que a l'imprès no hi ha peu d'impremta, de manera que tampoc podem assegurar que el llibre s'imprimís a Lleida, tot i que es pot deduir perquè es va fer quan l'autor estava al col·legi lleidatà. Tot i així, el fet que dugui un pròleg (corresponent a les quatre primeres planes) signat pel seu germà Juan Luis López, jurista a Saragossa, amb data posterior a la del discurs (el pròleg ve signat a 10 de novembre, i el discurs és del 18 d'octubre) també ens fa dubtar.

¹² Jiménez Catalán diu que els preliminars ocupen 3 fulls (ff.), però són 4 pàgines (pp.).

¹³ Allà diu que es tracta d'una donació per part del Sr. San Pío, catedràtic de la Universitat de Saragossa.

¹⁴ Jiménez Catalán diu que aquesta obra també la recull Félix de Latassa a la seva *Biblioteca nueva de los escritores aragoneses*, vol. IV (1800), pp. 63-64 (en realitat la referència que dona Jiménez Catalán és «Latassa, t. II, p. 160», però fa referència a una edició posterior que inclou la *Biblioteca nueva* [des del 1500] i la *Biblioteca antigua* [fins al 1500]: *Biblioteca antigua y nueva de escritores aragoneses*, 1884-1886, en tres volums).

ser els alumnes del Col·legi de Sant Ignasi de Lleida, que és on el pare Francesc López exercia de professor de Retòrica per aquells anys, segons consta també a sengles portades. El segon poema, en canvi, empra l'hexàmetre dactílic perquè és un discurs de lloança de la saviesa, que aquí és tractada com l'au Fènix que enlaira el col·legi o l'escola (*Academia*) de Lleida.

Tot i que el text més antic és el primer, veurem en primer lloc el segon perquè és el que fou editat a Lleida i, a més a més, està vinculat al nostre territori pel seu contingut: el Fènix arriba a identificar-se amb el mateix Col·legi de Sant Ignasi quan és identificat amb la *pars maxima Ilerdae* (v. 46). El poema es troba entre les pàgines 17 i 18 del llibre i consta de cinquanta hexàmetres.

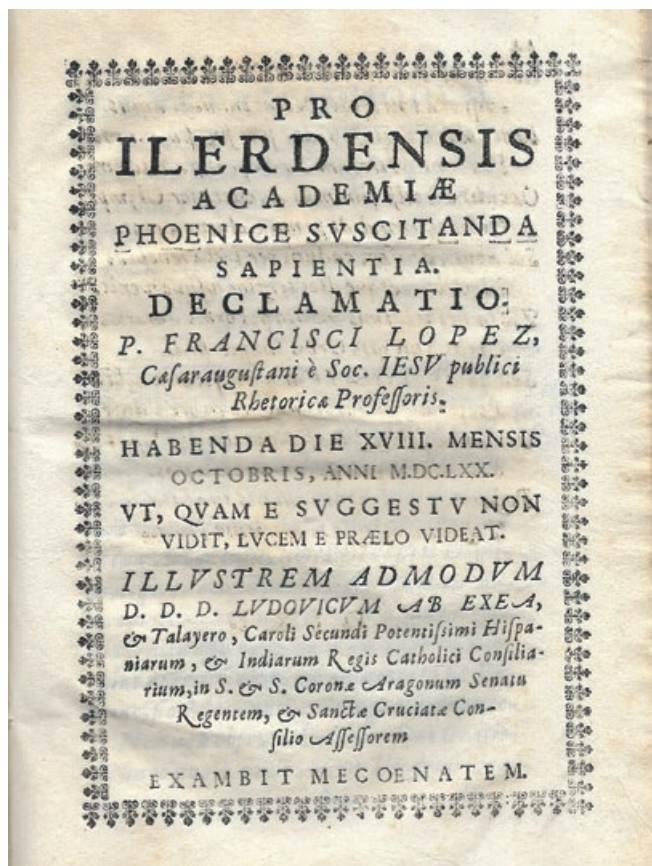

Fig. 1. Portada de *Pro Ilerdensis Academiae Phoenixe suscitanda sapientia: Declamatio* (Biblioteca Font de Rubinat, Reus).

[*Pro Ilerdensis Academiae Phoenixe suscitanda sapientia*]

p. 17/

Vivit io teneri genitrix foelicior anni,
vivit io! Cineresque horret Sapientia Phoenix;
atque nitescentes tollit de vertice cristas.

Iam senium purgasse iuvat saturata micanti
funere, flammantes superat pulcherrima taedas.

O Felix! O Fausta dies! Taumantias Orbis

5

emicat; indocili fervent spissa atria plausu.
Parnassi juga celsa virent, largoque fluento
Pimplaeas Fons vertit aquas, dat Lilia plenis
Mons manibus, viridique; ornat diademate frontem. 10
Flora veni; viridi vivit iam sanguine Tellus
splendet ager, vivent violae, Rosa purpurat ardens.
Nec quae lang<u>idulo flores pallescere vultu
assuerant, sine honore iacent, pulcherrimus Ales
ecce coloratis spargit nova lumina pennis. 15
Pallida languenti iaceant haud Lilia fronte
lilia veris honos, stemma Urbis, gloria prati
candescant, firmisque assurgant Lilia culmis.
Phoebe veni, Caelorum Astrum, mortalibus umquam
sic niteas, dat lumen Avis, gemitoque nitore 20
paxis ovat signum; qualis lunatur amicus
Balteus ille poli, Caeli gratissima pompa,
paxis honos, Telluris gloria, lucis imago
mille trahit varios Phoenix sine fine colores.

p. 18/

Prodigus en placidae dispensat semina lucis 25
igne rubet, splendetque; rogo, flamma arida pennas
ipsa vorat, redditque simul, quae pompa recessit
pulchrior insolito crispat nova lumina cultu.
Cernis anhelantes ut Phoenix circinet auras?
Vt iaceat, volitetque simul; Iovis ipse satelles 30
non ita remigio alarum vana Aethera gyrat,
ebibit ac Phoebus lumen, grandive volatu
celsa petit, superatque elati culmina Montis.
Cirraeum capit iste jugum nunc Aera vincit
Tellurem nunc gratus amat, nobisque moratur. 35
Vt sedet! Vt plaudit! Pennas ut explicat ingens!
Vt volat! Vt properat, zephyros ut gyrat in[n]anes!
Scamna inter, propter sublimia pulpita nidum
victor amat, visitque; Scholas, vacua atria circum
it vagus, insignique arridet gratior ore. 40
Musarum, O salve columen! Fax clara tenebris
Mundi altrix, studii Mater, Spes una juventae
votum animi, Telluris honos, superumque;¹⁵ voluptas.
Salve amor, O Caeli, cunctorum meta laborum!
Salve, vive, pole, regna, floresce, triumphas. 45
O decus! O famae Phoenix pars maxima Ilerdae!
Vive diu, pennisque tuos memor esto fovere.
Confugiunt, apicisque iuvat spectare trophaeum
vive Scholae decus omne, pigram non inde senectam
pertimeas, gelidamve animos invadere brumam. 50

Perquè s'alci la Saviesa com a Fènix de l'Acadèmia Ilerdenca
Viu, evohé!, la mamà més joiosa de l'any primerenc,

¹⁵ A l'imprès: *seperumque*.

viu, evohé!, la saviesa, el Fènix, les cendres rebutja,
mes des del cim lluminosos plomalls erigeix malgrat tot.
Plena per fi la neteja procura a la mort dels més vells
fúlgida; bella com cap ultrapassa les torxes brillants. 5
Oh beatífica! Oh feliç dia! L'arc d'Iris al Món
brilla; nombroses porxades borbollen d'indòcils palmades.
Verds ja veiem els alts cims del Parnàs; amb copioses rieres
brolla la Font amb les aigües de Pièria; el Mont lliris dona
mans a vessar, i decora el seu front amb la verda diadema. 10
Vine, oh Flora; la Terra ja viu de la sang verdosenca per fi,
brilla ja el camp, les violetes morades, la Rosa de porpra.
No acostumen amb rostre marcit estes flors a engroguir-se;
Jauen sense honra; mireu el bellíssim Alat espargir
noves besllums amb les seves vermelles alasses de Fènix. 15
No es marceixi la blanca assutzena de lànguida front;
brillin els lliris, l'honor al veraç, la garlanda de l'urbs,
glòria del prat; sobresurtin els lliris de tijes robustes.
Vine, oh Febus, estel celestial, puix que sempre als mortals
saps donar llum; també Fènix en fa, i amb igual esplendor, 20
signes de pau victoreja; igualment que cinyell amigable
corva fa al cel amb la lluna; magnífic seguici del cel;
honra de pau, de la Terra n'és glòria, imatge de llum,
porta aquest Fènix milers de colors diferents sense fi.
Guaita com dona magnànim llavors de plaent esplendor, 25
torna's rogenic i brillant amb el foc, i l'eixuta foguera
crema a la pira les ales i torna a renéixer; el seguici es retira,
branda fogueres novelles més bell que un insòlit conreu.
No te n'adones com Fènix envolta les brises bleixants?
Bufa per jeure i torna altre cop; el satèl·lit de Jove 30
tombs no en fa igualment amb els remes de les ales als Aires;
beu més aviat la claror apol·línica, o demana eminències
des del seu vol elevat, i supera els alts cims de l'Olimp.
Pren el mateix el gran carro d'Apol·lo, ara venç tots els Aires,
ara estima la Terra agraït, i amb nosaltres s'està. 35
Com aplaudeix i reposa! I com gran desplega les ales!
Com pren el vol i s'afanya! I com fa girar el vent ponent!
Mira entre escons, vencedor, el seu niu vora els púlpits més alts,
tot estimant-lo; s'adreça errabund a l'Escola voltant
pòrtics deserts, i somriu molt amable amb insigne semblant. 40
Oh, de les Muses el cim, us saludo! En tenebres llum clara,
dida del Món, de l'estudi la Mare, dels joves l'esper,
vot d'esperit; de la Terra ets l'honor, afecció d'immortals.
Tingues salut, amor meu; ets la fi del treball celestial.
Tingues salut i gaudeix, firmament, i floreix als teus regnes. 45
Oh, formosor!, ets au Fènix de nom, part més alta de Lleida!
Viu sempre més i recorda vetllar amb tes ales pels teus.

Busquen refugi; ella ajuda a esperar un trofeu de tiara.
Viu, formosor de l'Escola, no temis per çò els mandrosos
anys de vellura; tampoc que la broma envaeix el teu cor. 50

Aquest poema va en la mateixa línia que el discurs on està emmarcat. Es tracta de ponderar la saviesa com a eina que, com l'au Fènix, permet renéixer de les cendres l'escola on es conrea aquesta saviesa, que no és cap altra que el Col·legi de Sant Ignasi de Lleida, on es va pronunciar aquest discurs de començament de curs, adreçat als alumnes, que són interpel·lats tot al llarg del discurs amb els vocatius AA. (Alumni) o *Nobilissima Ilerda* (p. 6), *gloriosi Adolescentes* (p. 19), *optimi Adolescentes* (p. 21). Aquests hexàmetres venen a dir que la saviesa porta la llum a la foscor, com el sol a la boira de Lleida, que reconeixem al final del poema i que també s'esmenta al discurs, en el context del fred lleidatà: *O frigidissimam omnium Ilerdam! Non una sed gemina frigesces hyeme; non una sed gemina, eademque spississima nebula deobscuraris. Quondam brumali tempore frigebat corda, sed calebant animi, nebulis tumidis Sycoris aerem deobscurabat; sed mentes scientiarum lumine clarebant. Heu! Et corpora, et animi frigore tenentur, et aer, et mentes nebulis obumbrantur. Litterarius quondam annus, et a frigore incipiebat, et aestum terminabatur; sed versis vicibus et ab aestu solvit, et in frigus definitur* (p. 5).¹⁶

Des del punt de vista formal, ens trobem uns hexàmetres gairebé perfectes, llevat de tres únics versos on trobem problemes d'escansió: 1) al v. 36 trobem que l'*ut*, que és una síl·laba breu, aquí compta com a llarga perquè el quart peu és un espondeu (equivalent, per tant, a un dàctil): *Vt sedet! / Vt plau/dit!, zephy/rōs ūt/ gyrat in/anes!*; 2) al v. 39 el *—que* enclític, que és breu, s'hauria d'allargar per posició perquè va seguit de doble consonant (*scholas*), la qual cosa dificultaria la formació del tercer dàctil: *Victor a/mat, vi/sitque; Scho/las, vacu/a atria / circum*; 3) i al v. 49 passa el mateix al primer dàctil, ja que la doble consonant de *Scholae* allargaria la vocal breu precedent: *Vivē Schō/lae decus/ omne, pi/gram non / inde se/nectam*.

El segon poema que tenim, incorporat al primer discurs, pronunciat a la Seu d'Urgell (*Urgellae*) el 6 d'abril de 1667, es troba entre les planes 23 i 24 d'aquesta obra. Tal com indica el seu títol, s'ocupa de la Passió del Senyor; veiem que el tema, centrat en la Pasqua, coincideix amb l'època de l'any en què fou pronunciat.

¹⁶ Traduïm: *Oh Lleida, la més freda de totes! No un sinó dos hiverns geles; no una sinó dos boires espesíssimes ens enfosqueixen alhora. Altres cops va gelar els cors amb un temps bromós, però bullien els esperits, el Segre enfosquia l'aire amb boires unflades, però les ments resplendien amb la lum de les ciències. Ai! I els cossos i els esperits es conserven amb el fred, i l'aire i les ments són protegits per la boira. Abans l'any acadèmic començava des del fred i acabava a l'estiu, però ara, ans al contrari, es dissol des de l'estiu i es defineix envers el fred.*

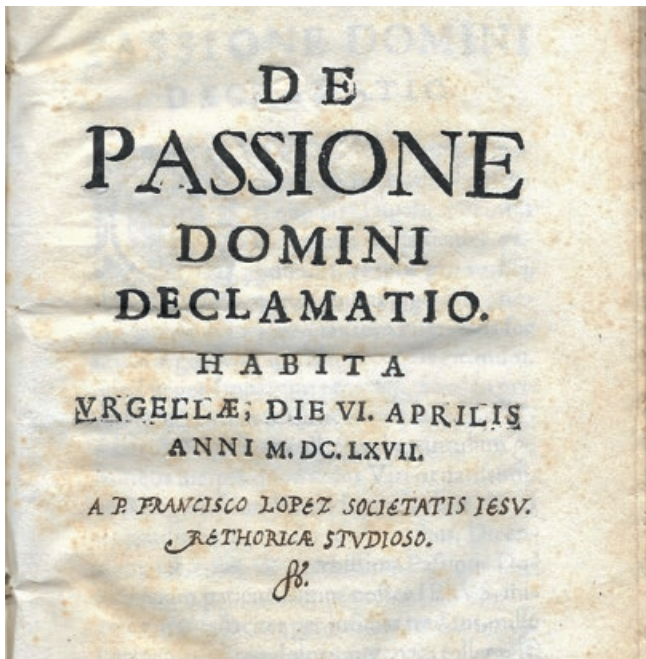

Fig. 2. Portada de *Declamatio de Passione Domini* (Biblioteca Font de Rubinat, Reus).

[*De Passione Domini*]

p. 23/

Ite breves Elegi luctus, pars maxima nostri;
ite oculis lachrymas suppeditare novas.
Non ita Campanum torret montana Vesuv<i>um.
Culmina, et intrepidat cum vomit Aetna falaces;
ut dolor immissis urit praecordia flammis, 5
igniferoque roco saucia membra vorat.
Quas tamen accensis oculis aptabit undas,
quodve salum validos sopiet usque; rogos?

p. 24/

Cor<r>uat in vultum rivis Achelous apertis,
inque; ora intrepidat Nilus inundet aquis. 10
Iam dolor Ogygium ridet sine fine fluentum,
vincunt Mirtoum corda praeusta vadum.
Occidit Excelsi summus Moderator Olympi,
orbis et invalidi firma Columna ruit.
Sol abiit, densaeque; cadunt per tecta tenebrae, 15
noctibus, atque dies tristior usque venit.
Talia ni lachrimis merito fles orbis amaris.
Credito nil istic Orbis inique fleas.
Sed quid flere iuvat? Vana haec solatia nobis!
Perpetuus quamvis stagnat in ore liquor. 20
O mors! O fatum! Maesta, o praecordia! Quis te,
Salvator dignis flere valebit aquis.

Possumus haud digne iam nos tua fata dolere:
Possumus ast ipsae te moriente, mori.

Sobre la Passió del Senyor

Apa, elegies succintes! La part dominant del dol nostre;
feu el favor de donar llàgrimes noves als ulls.
No crema així el Vesuvi campani regions muntanyenques
sempre que l'Etna desprèn flames audaces dels cims.
Tal com el mal els budells crema amb el foc insuflat, 5
menja's els membres podrits tot portant pira de foc.
Mes parareu estes ones mirant amb els ulls cap al cel,
digues, o el mar calmarà fins a les pires fuentes!
Caure deurà l'Aquelous amb rius oberts a la casa;
tapi amb aigua el Nil cares amb líquid audaç. 10
Ja el dolor fa la burla contínua del riu a l'Ogígia;
cors socarrats per l'extrem passen el gual del mar Mirt.
Mor el sublim frenador dalt de l'Olimp distingit;
cau la columna constant pròpia d'aquest feble Món.
Ja és de dia i les denses tenebres ja cauen pels sostres; 15
sempre se torna el jorn trist quan es fa ja de nit.
És amb raó que no plores amb agres laments d'aquest món.
Deixa els teus planys inícs, sols pel gran gep d'aquest Món.
Què ens ajuda a plorar? Ens consolen aquestes jactàncies!
Tot i que el seu flux extern quedi estancat a la faç. 20
Oh defunció i destí! I també el meu pit afligit!
Un salvador et podrà plànyer amb dignes licors.
Ara podem tots nosaltres plorar indignament el teu fat:
mes podem morir mentre tu mors igualment.

En aquest altre poema perdem el component local per centrar-nos en un aspecte genèric com és la Passió del Senyor durant la Setmana Santa. Més enllà dels nombrosos referents clàssics que hi trobem,¹⁷ si ens centrem en l'aspecte formal, a banda de recursos literaris com l'esticomíia constant al llarg de la composició o l'endíadis del vers 4, trobem un parell d'anomalies mètriques: 1) El tercer vers acaba amb la paraula *Vesuvum* (amb *ū*, llarga) en comptes d'acabar amb la forma correcta *Vēsūvūum* per interès mètric, ja que necessita que l'últim vers sigui un troqueu (veiem que la *i* queda totalment eliminada); 2) la penúltima paraula del dotze vers (*praeusta*) comença amb un diftong que fa que la primera síl·laba sigui llarga, quan el que caldria seria una síl·laba breu perquè és el final del primer dàtil després de la cesura del pentàmetre: *Vincunt Mirtoum || corda prae/usta vadum*.

Des del punt de vista gramatical, ens crida l'atenció l'acusatiu de relació que trobem al començament del v. 17 (*Talia*), que a més a més va seguit d'un ús arcaic de *ni* com a equivalent a *non*, és a dir, un ús adverbial.

¹⁷ Més enllà dels cèlebres volcans Vesuvi i Etna, trobem els rius Aquelous (a Grècia) i Nil (a Egipte), el sempre diví mont Olimp, la mítica illa d'Ogígia (on Odisseu va romandre captivat d'amor per la nimfa Calipso) i la mar grega de Mirt (entre l'arxipèlag de les Cíclades i la península del Peloponès), ben coneguda perquè apareix al primer poema del primer llibre de les Odes d'Horaci (Odes I, 1, 14): *Myrtoum pauidus nauta secet mare* 'un mariner poruc solqui la mar de Mirtos', que ens permet adonar-nos que el nostre jesuïta ha canviat l'y grega etimològica per una *i* llatina.

BIBLIOGRAFIA

ARRIETA ALBERDI (2009): Jon Arrieta Alberdi, «Luis Ejea y Talayero», dins *Diccionario Biográfico Español*, Madrid, Real Academia de la Historia, vol. XVII, p. 108-109, s.v. *Ejea y Talayero (Luis)*.

BARRIENTOS (2007): Javier Barrientos Grandón, «Notas sobre la familia aragonesa y la familia indiana del primer Marqués del Risco», dins Miguel Ángel González de San Segundo (coord.), *Un jurista aragonés y su tiempo: el doctor Juan Luis López, primer marqués del Risco (1644-1703)*, Zaragoza, Gobierno de Aragón, p. 117-149.

Biografía Eclesiástica Completa (1848-1868), Madrid-Barcelona, Impr. Eusebio Aguado – Impr. Narciso Ramírez (30 vols.).

Enciclopedia Universal Ilustrada Europeo-Americana (1908-1930), Madrid, Espasa-Calpe (70 vols.).

GONZÁLEZ DE SAN SEGUNDO (2007): Miguel Ángel González de San Segundo (coord.), *Un jurista aragonés y su tiempo: el doctor Juan Luis López, primer marqués del Risco (1644-1703)*, Zaragoza, Gobierno de Aragón.

JIMÉNEZ CATALÁN (1912): Manuel Jiménez Catalán, *Apuntes para una bibliografía ilerdense de los siglos XVI al XVIII*, Barcelona, Tipografía L'Avenç.

JIMÉNEZ CATALÁN (1917): Manuel Jiménez Catalán, *La imprenta en Lérida: ensayo bibliográfico (1497-1917)* (Lola González, dir., Miguel Ángel Aguado i Marisa Llovera, eds.), Universitat de Lleida, 1997 (editen el manuscrit conservat a la Biblioteca Nacional, que data del 1917).

LATASSA (1798-1802): Félix de Latassa, *Biblioteca nueva de los escritores aragoneses*, Pamplona, Joaquín de Domingo (6 vols.)

MORERA SABATER (1962): José Morera Sabater, «Un conato de cesión eclesiástica en la Marca Hispánica en el siglo IX», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 15, p. 293-315.

PALAU I DULCET (1948-19772): Antonio Palau i Dulcet, *Manual del librero hispano-americano*, Barcelona, Librería Palau (28 vols.).

SANTA TERESA (1717): Diego de Santa Teresa, *Compendiosa vida del Padre de Pobres y Caritativo Prelado el Ilustrísimo Señor Don Manuel Lamberto López, Obispo de Teruel, del Consejo de su Magestad, etc. I Fúnebre oración que se dixo en las solemnes Honras, que le celebró la Santa Cathedral Iglesia*, Saragossa, Manuel Román.

SOMMERVOGEL (1890-1932): Carlos Sommervogel, *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus*, Bruxelles-Paris, Oscar Schepens – Alphonse Picard (12 vols.).